

ชุมชนและโรงเรียน

เพื่อให้เห็นสภาพการประเมินผลการเรียนที่ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้วิจัยเสนอผลการวิเคราะห์ ข้อมูลที่บรรยายภาพรวมของชุมชน และผู้ประกอบการนักเรียน โรงเรียน ห้องเรียน ครู นักเรียน การนิเทศและติดตามผลของผู้บริหาร

1. ชุมชนและผู้ปกครองนักเรียน

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ หรือที่เรียกทั่ว ๆ ไปว่า "ภาคอีสาน" เป็นภาคที่ใหญ่ที่สุดของประเทศไทย มีพื้นที่ถึง 1 ใน 3 ของพื้นที่ทั้งประเทศ ประกอบด้วย 17 จังหวัด ครอบคลุมพื้นที่ประมาณ 106.391 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ทางเกษตรประมาณ 40.508 ล้านไร่ และพื้นที่ทำนา ประมาณ 29.788 ล้านไร่ มีประชากรทั้งสิ้นประมาณ 18.552 ล้านคน ประชากรประมาณร้อยละ 85.3 ทำการเกษตร ประชากรส่วนใหญ่ยากจน และด้วยการศึกษา ประกอบกับความแห้งแล้งจึงมีการเคลื่อนย้ายแรงงานไปประกอบอาชีพในภูมิภาคอื่น ๆ เป็นจำนวนมากในอัตราค่อนข้างสูง ชาวภาคอีสานยังยึดขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม มีความเป็นอยู่ง่าย ๆ มีความสัมพันธ์แบบพี่น้อง (ภาวะเศรษฐกิจของภาคอีสาน : 2530 : 16-23) นอกจากนี้ คุณภาพของชีวิตของชาวภาคอีสานดีกว่าทุกภูมิภาค แต่อัตราส่วนเด็กที่เป็นภาระสูงถึง 92-95 % คุณภาพทางการศึกษา และผลการพัฒนาการศึกษาในรอบ 10 ปี ยังดีด้อยกว่าภูมิภาคอื่นเช่นกัน รวมทั้งโอกาสที่จะได้รับการศึกษาต่อด้วยภาคอีสานเมื่อจบเงินก็จบการศึกษา จนการที่จะเอาเงินไปซื้อ โอกาสทางการศึกษาให้บุตรธิดา (พจน์ สะเพียรชัย 2525 : 22) เพื่อให้เห็นภาพที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยเสนอแผนที่ แสดงลักษณะที่ตั้งของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

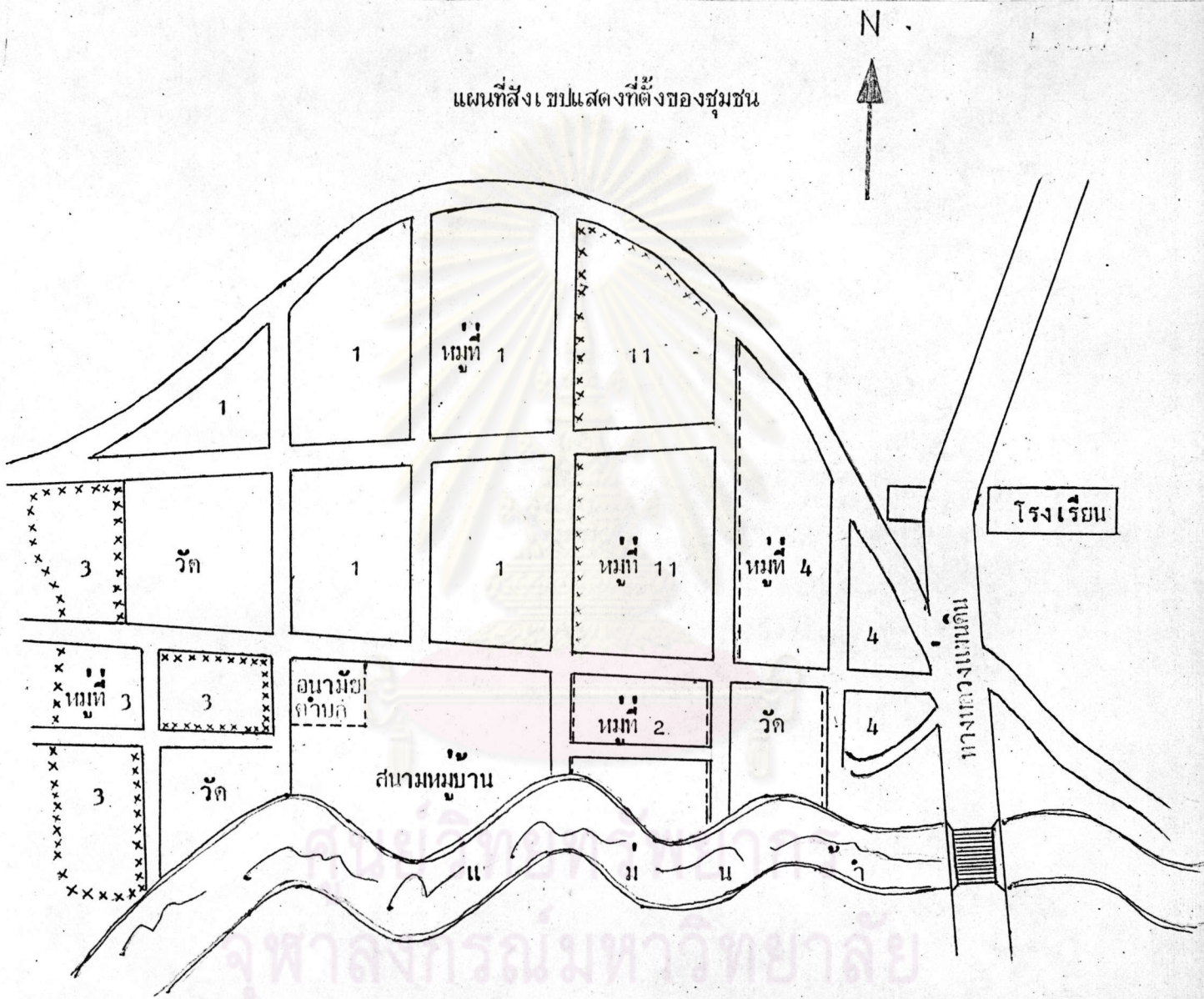

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ประกอบด้วยเขตการศึกษา 9, 10, 11 ซึ่งมี 17 จังหวัด ได้แก่ เลย อุดรธานี หนองคาย สกลนคร นครพนม มุกดาหาร อุบลราชธานี ยโสธร ร้อยเอ็ด กาฬสินธุ์ ขอนแก่น มหาสารคาม ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ สุรินทร์ ศรีสะเกษ

สำหรับชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา ตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เป็นชุมชนเก่าแก่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ ชุมชนประกอบด้วย 5 หมู่บ้าน มีจำนวนครัวเรือน 447 หลังคา ประชากร 2,715 คน สมาชิกโดยเฉลี่ยครอบครัวละ 6 คน ประชากรประมาณร้อยละ 70 ทำการเกษตร ประชากรประมาณร้อยละ 20 ประกอบอาชีพรับจ้างในตัวเมือง ภูมิภาคอื่น และต่างประเทศ ประชากรส่วนใหญ่มีที่ทำกินและที่อยู่อาศัยเป็นของตนเอง มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ครูที่พักอยู่ในชุมชน และเป็นคนในชุมชนนั้น ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า "...ชาวบ้านส่วนใหญ่มีที่นาเป็นของตนเอง เข้าที่นาเขาทำนามีไม่เยอะ ชาวบ้านมีฐานะพออยู่พอกิน ไม่ถึงกับยากจน ถ้าไปบอกว่า เขายากจน เขาจะรู้สึกไม่พอใจ แต่มีชาวบ้านบางส่วนที่ขายที่นาเพื่อเอาเงินก้อนไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย..." "...การแจกเสื้อผ้าสำหรับนักเรียนยากจน หากประกาศว่าครอบครัวใดที่ยากจนให้มารับเสื้อผ้า จะไม่มีผู้ใดมารับ ครูแต่ละชั้นจะต้องดำเนินการและสำรวจเอง จำนวนเสื้อผ้าที่ได้รับแจกจะได้น้อยกว่าโรงเรียนอื่น ๆ ในละแวกเดียวกัน..."

ในด้านแบบแผนการดำเนินชีวิตในชุมชน ประชากรที่ไม่ประกอบอาชีพที่อื่น ส่วนมากจะทิ้งบุตรหลานให้อยู่ในความดูแลของญาติพี่น้อง เช่น ตา ยาย ลุง ป้า และส่งเงินมาให้เห็นค่าใช้จ่าย ส่วนประชากรที่ประกอบอาชีพอยู่ในชุมชน ในช่วงฤดูฝน จะทำนาและปลูกพืชผักสวนครัว เมื่อสิ้นสุดฤดูกาลทำนา ประชากรบางส่วนจะไปรับจ้างทำงานที่อื่น โดยปล่อยบุตรหลานให้อยู่ในความดูแลของญาติพี่น้องเช่นกัน ครูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า "นักเรียนที่มีปัญหา มักจะเกิดจากสภาพครอบครัวและสภาพจิตใจ คือ พ่อแม่ไปทำงานที่อื่น แล้วปล่อยลูกให้อยู่กับ ตา ยาย" ประชากรนับถือศาสนาพุทธ ในชุมชนมีวัด ถึง 3 วัด และอยู่ในสภาพที่ดี ในวันสำคัญทางศาสนาเช่น วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา งานทอดกฐิน งานสวดสรภัญญะ ประชาชนในชุมชนให้ความร่วมมือสูงมาก นักเรียนขาดเรียนเกือบทั้งโรงเรียน เพื่อไปร่วมงานในชุมชนและลูกหลาน ญาติพี่น้อง ที่ไปทำงานที่อื่นจะกลับมาเยี่ยมบ้าน และมาร่วมงาน

ลักษณะที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน ที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษา มีลักษณะดังนี้

แผนที่ แสดงที่ตั้งของชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียน ประกอบด้วยหมู่บ้าน 5 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 2 หมู่ที่ 3 หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 11 วัด 3 วัด และประสาครประมาณ รอยละ 70 ทำการเกษตร

ในด้านการศึกษาแก่บุตรธิดา ประชากรในชุมชนให้บุตรธิดาเรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1) ประมาณร้อยละ 20 ซึ่งอยู่ในอัตราค่อนข้างต่ำ จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครองบางส่วน พบว่า ผู้ปกครองส่วนมากยังมองการศึกษาเพื่อเข้ารับราชการ เพื่อสวัสดิการที่จะได้รับ ผู้ปกครองบางคนได้กล่าวว่า "... จริง ๆ แล้วอยากให้ลูกเรียนต่อสักคนหนึ่ง เพื่อจะได้เข้ารับราชการ พ่อแม่เจ็บป่วยจะได้ช่วยค่ารักษาพยาบาลได้ แต่คงเป็นไปได้ยาก เพราะงานราชการมีน้อยเด็กในหมู่บ้านเรียนสูง ๆ ยังไม่มีงานทำเลย..." นอกจากนี้ยังให้เหตุผลว่า ฐานะทางเศรษฐกิจไม่เอื้ออำนวยในการส่งเสียให้ลูกเรียนในระยะยาว ประกอบกับนักเรียนที่จบ ประถมศึกษาปีที่ 6 หรือ จบ มัธยมศึกษาปีที่ 3 เมื่อออกไปทำงานได้ค่าแรงงานเท่ากัน ผู้ปกครองจึงมองไม่เห็นประโยชน์ของการเรียนต่ออีกทั้งถ้าลูกอยู่บ้าน ยังได้ช่วยทำงาน เมื่อลูกโตขึ้นอีกประมาณ 1-2 ปี สามารถใช้แรงงานของลูกได้ ผู้ปกครองบางส่วนส่งลูกไปทำงานในภูมิภาคอื่น โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่กรุงเทพฯ สมุทรสาคร และเพชรบุรี เพราะมีญาติพี่น้อง หรือคนรู้จักทำงานอยู่ที่นั่น ดังนั้นนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ซึ่งอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ส่วนมากจะออกมาช่วยพ่อแม่ทำนา เลี้ยงวัว เลี้ยงควาย หรือช่วยทำงานบ้าน นักเรียนบางส่วนถูกส่งไปทำงานกับญาติพี่น้องที่อื่น เมื่อถึงฤดูทำนาจะกลับมาช่วยพ่อแม่ นักเรียนบางคนไปเรียนวิชาชีพ ที่การศึกษา นอกโรงเรียน ซึ่งตั้งห่างจากชุมชนประมาณ 5 กม. นักเรียนบางคน บวชเณรเพื่อเรียนหนังสือ ส่วนนักเรียนที่เรียนต่อชั้นมัธยมศึกษา เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษา ส่วนใหญ่เรียนต่อทางสายวิชาชีพ และไม่มีงานทำ ทำให้ประชากรในชุมชนมองไม่เห็นประโยชน์ของการเรียน ประกอบกับนักเรียนที่ถูกส่งไปทำงานที่อื่นส่งเงินกลับมาให้พ่อแม่ จึงทำให้เกิดการเปรียบเทียบกันขึ้น ส่วนในด้านการเอาใจใส่ดูแลการเรียน ผู้ปกครองไม่ค่อยได้เอาใจใส่การเรียนของลูก มอบหมายภาระหน้าที่การเรียนให้กับครู จากการวิเคราะห์ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่เขียนในสมุดรายงานประจำตัวนักเรียน (ป.01) พบว่า ผู้ปกครองให้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเรียนของลูกเช่นเดียวกับครู กล่าวคือ ถ้าครูให้ความเห็นว่านักเรียนคนนั้นเรียนดี ผู้ปกครองจะให้ความเห็นว่า นักเรียนคนนั้นเรียนดี ผู้ปกครองจะเขียนฝากฝังการเรียนของลูกให้ครูช่วยดูแล โดยให้เหตุผลว่า ไม่มีเวลา ต้องทำมาหาเลี้ยงชีพ

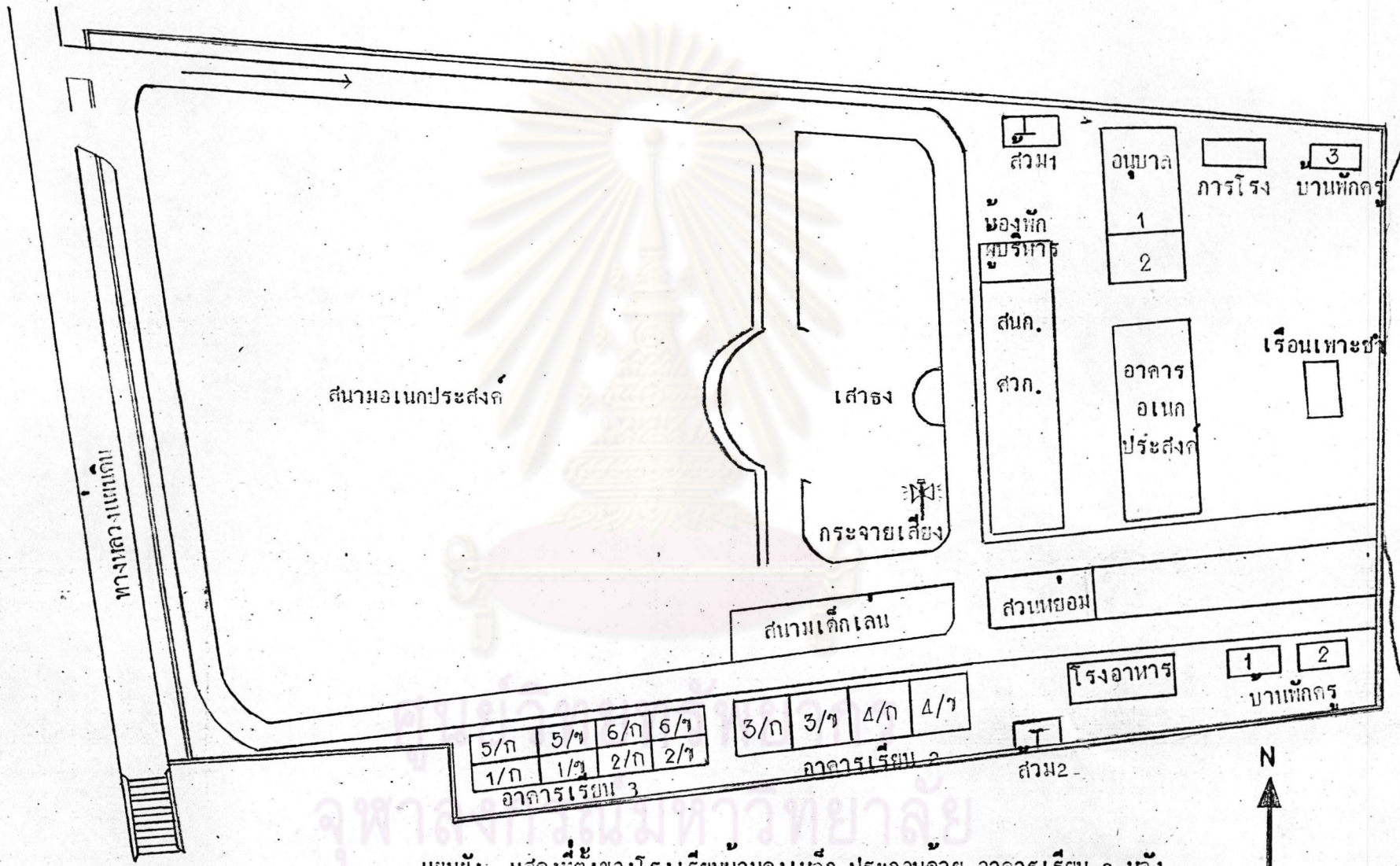
บทบาทด้านอื่นของชุมชน และผู้ปกครองที่มีต่อโรงเรียนมีน้อยมาก ถึงแม้ว่าจะมีคณะกรรมการศึกษา ซึ่งประกอบด้วยผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน และกรรมการอื่น ๆ ที่โรงเรียนตั้งขึ้น ซึ่งมีประมาณ 18 คน ก็ตาม แต่คณะกรรมการศึกษาไม่มีบทบาทในการชี้แนะและไม่มี

ส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน ในช่วงที่ผู้วิจัยอยู่ในโรงเรียน ได้เห็นคณะกรรมการ
ศึกษา และผู้ปกครองของนักเรียน เข้าไปร่วมในกิจกรรมของโรงเรียน คือ งานวันไหว้ครู
และงานวันเปิดภาคเรียน ภาคเรียนที่ 1

2. โรงเรียน

โรงเรียนบ้านดงเหล็กตั้งขึ้นราววันที่ 1 พฤษภาคม 2456 แรกตั้งได้อาศัย
ศาลาการเปรียญวัดเป็นสถานที่เล่าเรียน ครูที่ทำการสอนในยุคนั้นเป็นพระภิกษุบ้าง คฤหัสถ์บ้าง
นักเรียนที่มาเรียนก็มาตามใจสมัคร เงินรายได้ของครูผู้สอนก็เก็บจากนักเรียนคนละเล็กละน้อย
วิชาที่สอนคือวิชาหนังสือ คือให้นักเรียนพออ่านออกเขียนได้เท่านั้น ยุคพระราชบัญญัติประถม
ศึกษาเมื่อรัฐได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติประถมศึกษาฉบับปี 2465 โดยเกณฑ์เด็กผู้มีอายุ
แต่ 9 ปีขึ้นไปให้ได้เข้าเรียนในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วไป จึงทำให้จำนวนนักเรียนทวี
มากขึ้น ทางราชการจึงได้ประกาศสอบคัดเลือกบุคคลที่มีความรู้เข้าเป็นครูทำการสอน ปี
พ.ศ. 2481 จำนวนนักเรียนมีมากขึ้น การเรียนการสอนมีระเบียบ วินัยแน่นอน กิจกรรม
การศึกษามากมายจึงทำให้สถานที่เล่าเรียนมาแต่เดิมนั้นคับแคบไม่สามารถสนองกิจการต่าง ๆ
ได้ตามความต้องการ ทางราชการจึงได้อนุญาตให้สร้างโรงเรียนเอกเทศถาวร คณะกรรมการ
มีความเห็นว่าโรงเรียนที่จะตั้งใหม่นั้น ควรมีบริเวณกว้าง และอยู่ริมถนนหลวง เพื่อการ
ขยายตัวของโรงเรียน และการเดินทางไปมาของนักเรียน โรงเรียนที่ตั้งใหม่ จึงตั้งอยู่
ห่างจากหมู่บ้านประมาณ 600 เมตร สภาพในปัจจุบันโรงเรียนประกอบด้วย อาคารเรียน
3 หลัง อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง บ้านพักครู 3 หลัง ส้วม 2 หลัง สนามเด็กเล่น
สนามเอนกประสงค์สวนหย่อม และโรงอาหาร ลักษณะและสภาพทั่วไปของโรงเรียน
ปรากฏดังแผนผัง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

แผนผัง แสดงที่ตั้งของโรงเรียนบ้านดงเหล็ก ประกอบด้วย อาคารเรียน 3 หลัง อาคารอเนกประสงค์ สนาม บ้านพักครู โรงอาหาร เรือนเพาะชำ และส้วม

โรงเรียนเปิดทำการสอนตั้งแต่เวลา 8.30 น. ถึง 15.30 น. โรงเรียนเปิดเรียน 3 ภาคเรียน ภาคเรียนละประมาณ 3 เดือน โรงเรียนมีนักเรียนจำนวน 14 ห้องเรียน นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 อย่างละ 2 ห้องเรียน มีนักเรียนทั้งหมด 345 คน มีครูทั้งหมด 24 คน โรงเรียนนอกจากการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแล้วยังมีกิจกรรมอื่น ๆ ได้แก่ กิจกรรมอาหารกลางวัน กิจกรรมสหการโรงเรียน กิจกรรมส่งเสริมนิสัยกิจกรรมทางศาสนา กิจกรรมการเกษตร ในด้านงบประมาณของโรงเรียน โรงเรียนได้รับงบประมาณประจำปี ประมาณ 20,000 บาท สำหรับการซื้อวัสดุอุปกรณ์เกี่ยวกับการเรียนการสอน การสอบ การฝึก นอกจากนี้โรงเรียนยังเป็นที่ตั้งของศูนย์วิชาการกลุ่ม และได้รับรางวัลศูนย์วิชาการกลุ่มดีเด่น ในปี 2530 การได้รับรางวัลศูนย์วิชาการกลุ่มดีเด่น มีผลกระทบต่อทางโรงเรียน เพราะมีคณะบุคคลมาศึกษาและดูงานเป็นจำนวนมาก ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปทำการวิจัยมีคณะบุคคลเข้ามาศึกษาและดูงานทั้งหมด 37 คณะ ครูในโรงเรียนประมาณ 2-4 คน ต้องทำหน้าที่ต้อนรับแขก นักเรียนต้องทำความสะอาดและบางครั้งต้องเสิร์ฟน้ำ ครูในโรงเรียนได้เขียนระบายว่า "...ตั้งแต่โรงเรียนเป็นที่ตั้งของ ศวก. (ศูนย์วิชาการกลุ่ม) มา 2 ปี มีแขกมาเยี่ยมชมมากมาย ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ทุกครั้งที่แขกมานักเรียนจะถูกใช้ให้ไปภู่อาคารเรียนที่ตั้ง ศวก. ทั้งข้างในและระเบียงทุกวันในตอนเช้าและ ศวก. จะเรียกนักเรียนไปเสิร์ฟน้ำแก่แขก คิดแล้วประมาณ 200 ครั้ง บางครั้งก็มาตอนเช้า บางครั้งก็มาตอนบ่าย..." นอกจากนี้ครูในโรงเรียน 2 คน ต้องไปทำหน้าที่ในสำนักงานศูนย์วิชาการกลุ่ม ทำให้ขาดอัตรากำลังของโรงเรียน ครูที่เหลือต้องรับภาระหน้าที่แทน

3. ห้องเรียน

เนื่องจากโรงเรียนตั้งอยู่ห่างจากถนนหลวงที่ใช้ในการคมนาคมพอสมควร ไม่ค่อยได้ยินเสียงรบกวนจากขบวนพาหนะ สภาพภายในห้องเรียนมีแสงสว่าง อากาศถ่ายเทได้สะดวก อบอุ่น บริเวณโรงเรียนเป็นทุ่งนา โด่ะ เก้าอี้ สำหรับนักเรียนมีครบ บางห้องมีโต๊ะเก้าอี้เหลือเพราะจำนวนนักเรียนแต่ละห้องลดลง ภายในห้องเรียนมีมุมสบายสำหรับให้นักเรียนได้พักผ่อน มีหนังสือให้นักเรียนอ่านเล่น มีไฟฟ้าเข้าถึงโรงเรียนแต่ไม่ถึงห้องเรียนจึงมีปัญหาในช่วงฤดูฝน ถ้ามีฝนตกหนักต้องปิดประตูหน้าต่าง ทำให้ห้องเรียนมืด ไม่สามารถทำการเรียนการสอนได้

4. ครู

โรงเรียนที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาคือโรงเรียนบ้านดงเหล็ก มีครูทั้งหมด 24 คน
ครูในโรงเรียนบ้านดงเหล็กมีคุณลักษณะดังตาราง

ตารางที่ 3 คุณลักษณะของครูโรงเรียนบ้านดงเหล็ก

๑	จำนวนครู
1. <u>วุฒิครู</u> ปริญญาตรีทางการศึกษา อปวุฒิปริญญา ประกาศนียบัตร	15 คน 8 คน 1 คน
2. <u>ประสบการณ์ในการสอน</u> มีประสบการณ์ในการสอนมากกว่า 10 ปี มีประสบการณ์ในการสอนน้อยกว่า 10 ปี	19 คน 5 คน
3. <u>อายุ</u> อายุมากกว่า 40 ปี อายุระหว่าง 30-40 ปี อายุน้อยกว่า 30 ปี	11 คน 9 คน 4 คน
4. <u>เพศ</u> ชาย หญิง	5 คน 19 คน
5. <u>สถานภาพของครู</u> โสด สมรส	2 คน 22 คน

ข้อมูลเกี่ยวกับครู	จำนวนครู
6. <u>อัตราเงินเดือน</u> (บาท/เดือน)	
มีเงินเดือนระหว่าง 7200-9950 บาท	9 คน
มีเงินเดือนระหว่าง 6150-6850 บาท	6 คน
มีเงินเดือนระหว่าง 5240-5800 บาท	5 คน
มีเงินเดือนระหว่าง 4200-4950 บาท	4 คน
7. <u>จำนวนบุตร</u>	
ครูมีบุตรโดยเฉลี่ย	3 คน
8. <u>คู่สมรส</u>	
คู่สมรสประกอบอาชีพรับราชการ	18 คน
คู่สมรสประกอบอาชีพส่วนตัว	4 คน
9. <u>ที่พักอาศัย</u>	
ครูพักอาศัยในตัวเมือง	17 คน
ครูที่พักอาศัยในหมู่บ้าน	4 คน
ครูพักอาศัยในโรงเรียน	3 คน
10. ครูผ่านการอบรมการใช้สื่อการสอน	24 คน
11. ครูผ่านการอบรมการวัดผลและการประเมินผลการเรียน	24 คน
12. ครูมีการการสอน 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์	20 คน

จากตารางที่ 3 พบลักษณะที่สำคัญของครูในโรงเรียน ดังนี้

4.1 วุฒิและประสบการณ์

ครูส่วนใหญ่ร้อยละ 62.50 ได้รับปริญญาตรีทางการศึกษาโดยจบ กศ.บ. และ คบ. ซึ่งต้องผ่านการเรียนวิชา การวัดและประเมินผลทางการศึกษา และครูในโรงเรียนผ่านการอบรมการวัดผลและประเมินผลการเรียน ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในโรงเรียนมีการอบรมการ

ใช้สื่อการสอน และหลักการวัดผล และประเมินผลในโรงเรียนซึ่งครูในกลุ่มโรงเรียนประมาณ 111 คน เข้าร่วมการอบรม ในด้านประสบการณ์ ครูมีประสบการณ์ด้านการสอนมากกว่า 10 ปี ถึงร้อยละ 79.17 จากการสัมภาษณ์ครูที่ผู้วิจัยเข้าไปสังเกตในชั้นเรียน และครูอื่น ๆ พบว่า ครูมีความรู้ ความเข้าใจในหลักการวัดและการประเมินผลของโรงเรียนเพราะเคยปฏิบัติ และได้รับการตรวจสอบจากผู้บริหารโรงเรียนและประธานกลุ่มโรงเรียน ครูต้องมีประเมินผล การเรียนตามจุดประสงค์การเรียนรู้ และประเมินตามปฏิทินที่กำหนดไว้ ถ้าพบว่านักเรียน คนใดไม่ผ่านจุดประสงค์ก็ให้สอนซ่อมเสริม และวัดในสิ่งที่ยังไม่ผ่าน แล้วนำคะแนนไปเป็น คะแนนเก็บในแต่ละภาคเรียน การประเมินผลตามจุดประสงค์นี้ประธานกลุ่มจะมาตรวจ ภาคเรียนละ 2 ครั้ง นอกจากนี้ยังมีการประเมินของกลุ่มโรงเรียนภาคเรียนละ 2 ครั้ง และการประเมินผลการเรียนสลับปลายภาคเรียน

4.2 เพศและวัย

ครูร้อยละ 79.17 เป็นเพศหญิง ครูมีอายุโดยเฉลี่ยประมาณ 40 ปี ครูร้อยละ 91.67 แต่งงาน และมีบุตรโดยเฉลี่ย 3 คน ซึ่งบุตรอยู่ในวัยที่กำลังศึกษาเล่าเรียนในระดับชั้น มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ดังนั้นครูจึงมีการจับกลุ่มคุยกันในเรื่องครอบครัว บุตร อาหาร การ คุยในเรื่องการเรียนการสอนมีน้อยมาก ถ้ามีการพูดถึงมักจะพูดในทำนองว่า นักเรียนคนนั้นคนนี้เป็นอย่างไร เช่น นักเรียนคนนั้นสอนเท่าไรก็ไม่รู้เรื่อง อ่านยังไม่ออก บวกเลขยังไม่ได้ หรือ นักเรียนคนนั้นกลับบ้านไม่เคยทำ นักเรียนคนนั้น สื่อผ้าสกรอกส่งสัยพ่อแม่ไม่ได้ดูแล ส่วนครูชายไม่ค่อยได้มายุ่งเกี่ยว เพราะส่วนใหญ่เป็นผู้บริหารหรือทำงานที่ศูนย์วิชาการกลุ่ม ไม่ค่อยมีชั่วโมงสอน

4.3 ฐานะทางเศรษฐกิจของครู และภาวะความรับผิดชอบในครอบครัว

ครูส่วนใหญ่ดำรงตำแหน่งอาจารย์ 2 ระดับ 5 และมีอัตราเงินเดือนโดยเฉลี่ย 6,500 บาท ครูร้อยละ 81.81 ที่มีคู่สมรสประกอบอาชีพรับราชการเช่นเดียวกัน ดังนั้นถ้าพิจารณาด้านเงินเดือน ครูมีฐานะทางเศรษฐกิจค่อนข้างดี มีสิ่งอำนวยความสะดวก เช่น รถยนต์ รถจักรยานยนต์ และเครื่องอำนวยความสะดวกในครัวเรือน แต่ถ้าพิจารณาเงินเดือนในส่วนที่ ได้รับจริง ครูจะถูกหักเงินกู้สหกรณ์ออมทรัพย์ครู ถูกหักเงินซื้อสินค้าเงินเชื่อจากสหการโรงเรียน ครูมีเงินพอใช้จ่ายเป็นเดือน ๆ เมื่อครูมีความจำเป็นต้องใช้เงินก้อน เช่น ลูกเปิดโรงเรียน วางมัดจำในการซื้อสินค้า หรือภาระอื่น ๆ ครูจะกู้เงินจากสหกรณ์ออมทรัพย์ครู มีครูบางส่วนที่

กู้เงินนอกระบบซึ่งต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่แพง เช่น ร้อยละ 10 ร้อยละ 5 ทั้งต้องมีสิ่งของค้ำประกัน ครูสูงอายุในโรงเรียนได้กล่าวว่า "ถ้าครูไม่กิน ไม่เที่ยว ไม่เล่น เงินเดือนพอใช้โรงเรียนจะไม่มีการประชุมในวันที่ 1, 16 และ 20 ของเดือน" ในด้านภาวะความรับผิดชอบต่อครอบครัว ครูส่วนใหญ่มีครอบครัว และมีบุตรโดยเฉลี่ย 3 คน ภาวะความรับผิดชอบส่วนใหญ่เป็นเรื่องการเงิน เพราะบุตรอยู่ในวัยศึกษาเล่าเรียน ในระดับมัธยมศึกษาและอุดมศึกษา

4.4 การกิจของครู และการปฏิบัติหน้าที่

ครูเป็นข้าราชการ หน้าที่ที่สำคัญคือ การสอน ครูมีหน้าที่ในการสอนโดยเฉลี่ย 18 ชั่วโมงต่อสัปดาห์ แต่ในสภาพความเป็นจริง ครูสอนสัปดาห์ละ 20 ชั่วโมง เพราะต้องรับภาระของผู้บริหาร และครูที่ไปปฏิบัติหน้าที่ที่ศูนย์วิชาการกลุ่ม นอกจากการสอนแล้ว ครูมีภาระกิจในงานประจำชั้น ได้แก่ บันทึกการสอน สมุดการใช้สื่อประจำตัวครู บันทึกการสอนซ่อมเสริม แบบเก็บข้อมูลวัดจุดประสงค์ แบบ ป.01 (สมุดรายงานประจำตัวนักเรียน) แบบ ป.02 (สมุดประจำชั้น) แบบ ป.03 (บัญชีเรียกชื่อ) บัตรบันทึกสุขภาพนักเรียน ระเบียบสะสม และสมุดบันทึกการปฏิบัติงานโครงการต่าง ๆ นอกจากภารกิจดังกล่าวแล้ว ครูยังมีการกิจที่โรงเรียนมอบหมาย เช่น อาหารกลางวัน เเวรประจำวัน เจ้าหน้าที่ห้องสมุด เจ้าหน้าที่สหการ อนามัยโรงเรียน การเงินโรงเรียน และธุรการของโรงเรียน ดังนั้น จะเห็นว่าใน 1 สัปดาห์ ครูมีภาระในการสอน 20 ชั่วโมง มีภารกิจทำอาหารกลางวัน 3 ชั่วโมง และภารกิจในด้านอื่น ๆ การปฏิบัติภารกิจ ดังกล่าว ถ้าครูปฏิบัติหน้าที่อย่างจริงจัง เอาใจใส่จะเป็นภารกิจที่หนักมาก แต่ในสภาพที่เป็นจริง การปฏิบัติหน้าที่ดังกล่าวยังย่อหย่อน เช่น ครูไม่ได้สอนตามกิจกรรมการเรียนการสอนที่บันทึกการสอนไว้ มีครูบางคนกล่าวว่า "ไม่รู้ว่าจะบันทึกการสอนไปทำไม เวลาสอนจริง ๆ ก็ไม่ได้เปิดบันทึกการสอน การบันทึกก็บันทึกตามคู่มือครูหรือลอกตามบันทึกเก่า ๆ ที่มีอยู่แล้ว" พฤติกรรมการสอนของครูมีลักษณะอธิบายให้นักเรียนฟัง ถามคำถามนักเรียนจัดให้นักเรียนลอกบนกระดานดำ ถ้าเป็นนักเรียนชั้นสูง ๆ ก็ให้นักเรียนที่เรียนดี และลายมือดีมาเขียนบนกระดานดำ ให้นักเรียนทำแบบฝึกหัด เวลาที่เหลือครูจะทำบันทึกสอนบ้างแต่ส่วนใหญ่ครูจะนั่งคุยกับครูชั้นอื่น ๆ หรือครูในชั้นเดียวกัน

4.5 ความรู้สึกในการประกอบอาชีพครูในโรงเรียนประถมศึกษา

ครูในโรงเรียนมักจะถามผู้วิจัยเสมอว่า "อาจารย์เป็นอย่างนี้หรือเปล่า" เช่น อาจารย์สอนถึง 20 ชั่วโมงใหม่ ส่วนใหญ่สอนกันก็ชั่วโมง อาจารย์ต้องทำบันทึกการสอนใหม่ อาจารย์ต้องทำสื่อการสอนใหม่ เวลาอาจารย์ไม่มีสอน อาจารย์ทำอะไร ออกไปข้างนอกได้ไหม จะออกไปข้างนอกต้องลา หรือบอกผู้บริหารไหม ไปทำงานต้องเซ็นชื่อและมีการขีดเส้นแดง สำหรับอาจารย์ที่มาทำงานสายใหม่ คำถามเหล่านี้ทำให้เห็นภาพความรู้สึกของครูประถมศึกษาว่ามีความรู้สึกอึดอัด ขาดอิสระในการทำงาน ต้องทำตามคำสั่งของผู้บริหาร การปฏิบัติงานของครูจึงเป็นการปฏิบัติตามหน้าที่ การที่ครูจะคิดอะไรใหม่ ๆ เพื่อพัฒนาและปรับปรุงการเรียน การสอนมีน้อยมาก สิ่งที่ส่งผลต่อความรู้สึก และกำลังใจของครูในการปฏิบัติงาน คือ

4.5.1 ความรู้สึกของครูที่ถูกบังคับให้ปฏิบัติตามคำสั่ง ทำให้เกิดแรงต้าน และความไม่พอใจ แต่ครูก็ปฏิบัติตาม เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นคือ คณะกรรมการการประถมศึกษาจังหวัด ร่วมกับกลุ่มโรงเรียน จัดการอบรมและให้ครูทำชุดการสอน ครูที่เข้ารับการอบรมบ่นว่า "...นี่ขนาดทำชุดการสอนกันเป็นกลุ่มและเลียนแบบตามตัวอย่าง ยังใช้เวลาตั้ง 2 วัน ถ้าไปทำเองไม่แยรี..." "...ชุดการสอนไม่เห็นได้ประโยชน์ มีแต่ตัวหนังสือ ไม่มีอะไรแปลกใหม่" "...ทำไปเถอะ พอได้ส่งกลับไปโรงเรียนก็ไม่ต้องทำ" "ไม่รู้จะอบรมไปทำไม อบรมไปแล้วก็ไม่ได้อะไรเหมือนเดิม พวกจัดก็จะเอาแต่ผลงาน เกณฑ์ครูมารับการอบรมแล้วก็ถ่ายรูปเป็นผลงาน กลับไปก็สอนเหมือนเดิม" และในวันเปิดการอบรม ผู้บริหาร เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมอบรมซักถามปัญหา ปัญหาที่ครูถาม ไม่เกี่ยวกับการฝึกอบรม ครูถามเรื่องการขอย้าย การสับเปลี่ยนตำแหน่ง การแต่งตั้งผู้บริหาร เหตุการณ์อีกเหตุการณ์หนึ่งก็คือ กลุ่มโรงเรียนร่วมกับศึกษานิเทศก์ จะให้ครูทุกคนในกลุ่มศึกษานักเรียนเป็นรายกรณี (Case Study) เมื่อครูทราบข่าว ก็ได้ระบายให้ผู้วิจัยฟังว่า "พวกเขาคงคิดว่าครูไม่มีอะไรจะทำ จึงหางานให้ครูทำ ถ้าถูกรางวัลที่หนึ่ง หรือมีงานอื่นทำ ก็อยากจะลาออก..." "จะให้ครูประถมทำอะไรก็ได้ หลักฐานจะเอาอะไรก็ได้ แต่เวลาปฏิบัติจริงไม่ทำ..."

4.5.2 ความตีความชอบในการได้เงินเดือนขึ้นสองชั้น โรงเรียนได้โควตาในการขึ้นเงินเดือนสองชั้น ปีละ 3-4 คน การขึ้นเงินเดือนสองชั้นส่วนใหญ่ใช้หลักการหมุนเวียน ดังนั้นครูในโรงเรียนจะทราบว่าในแต่ละปีใครควรจะได้ ครูที่อยู่ในข่ายการพิจารณา จะปฏิบัติหน้าที่ค่อนข้างชัดเจน ได้แก่ การพยายามไม่ให้มีวันลา เก็บหลักฐานคำสั่งการปฏิบัติหน้าที่พิเศษ หลักฐานในหน้าที่ประจำไม่ให้บกพร่อง ปรับปรุงสภาพห้องเรียนให้สวยงาม

และพยายามให้ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนถึงเกณฑ์และอยู่ในลำดับต้น ๆ ของกลุ่มโรงเรียน ในการสอบปลายภาคเรียนที่ 2 ผู้บริหารในสำนักงานกลุ่มโรงเรียนบอกกับครูว่า จะต้องได้คะแนนเฉลี่ยในแต่ละกลุ่มวิชา ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 70 มีนักเรียนชั้นหนึ่งได้คะแนนในกลุ่มวิชาหนึ่งไม่ถึงร้อยละ 70 ครูประจำชั้นจะให้ครูที่คุมสอบแก้ไขคะแนน แต่ครูคุมสอบไม่ยอมจึงมีการโต้เถียงกันขึ้นเพราะครูคนนั้นเข้าข่ายที่จะได้สองชั้นในปีหน้า ครูที่อยู่ในข่ายที่จะได้สองชั้นแล้ว ไม่ได้สองชั้น จะรู้สึกผิดหวัง ท้อแท้ และได้ระบายให้ผู้วิจัยฟังว่า "ได้มาทำงานที่นี้ตั้งแต่ปี 2526 ยังไม่เคยได้สองชั้นเลย เพื่อนที่ทำงานพร้อมกันแต่สอนโรงเรียนอื่น เขาได้สองชั้นแล้ว ทั้ง ๆ ที่ดิฉันขยันทำงาน และทำงานพิเศษ เช่น ช่วยงานศวก. สหการโรงเรียน ดิฉันอยากจะขอย้ายกลับบ้านเดี๋ยวนี้เลยไปอย่างนั้นเอง"

4.5.3 ครูยังมีความรู้สึกต่ำต้อยในการประกอบอาชีพครูประถมศึกษา มีความรู้สึกขาดอิสระในการทำงาน และไม่มีความจริงก้าวหน้าในอาชีพเท่ากับครูที่สังกัดกรมอื่น หรือหน่วยงานอื่น มองตนเองว่ามีภาระกิจในการสอนมากและมีภาระกิจอย่างอื่นที่ต้องปฏิบัติ อีกทั้งเมื่อมีเวลาว่างจากการสอน ไม่สามารถออกไปข้างนอกได้ ต้องปฏิบัติหน้าที่อยู่ในโรงเรียนตลอดเวลา จะไปไหนจะต้องขออนุญาตผู้บริหารโรงเรียน ในช่วงที่มีข่าวในหนังสือพิมพ์ว่า ครูสังกัด สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้อาจารย์ 3 เพียง 2-3 คน ครูในโรงเรียนได้ระบายกับผู้วิจัยว่า "ชีวิตครูประถมศึกษา มองไม่เห็นความก้าวหน้า อยู่ไปวัน ๆ ทำไปก็เท่านั้น" และในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปอยู่ในโรงเรียน มีครูท่านหนึ่งพยายามจะขอเลื่อนตำแหน่ง จากอาจารย์ 2 เป็นอาจารย์ 3 โดยทำวิจัยเกี่ยวกับเรื่อง การสอนซ่อมเสริม และนำเสนอรายงานการวิจัย ให้ผู้รับผิดชอบที่ สำนักงานการประถมศึกษาจังหวัด เพื่อที่จะนำมาปรับปรุงแก้ไข จนปัจจุบันยังไม่สำเร็จ ทำให้ครูคนนั้นมีความรู้สึกท้อแท้ และไม่ยอมทำ นอกจากนี้ มีครูประถมศึกษาปีที่ 2 ท่านหนึ่งขอย้ายไปอยู่ในโรงเรียนที่อยู่ห่างไกลถนน การคมนาคมลำบาก โดยให้เหตุผลกับผู้วิจัยว่า "... ไปอยู่โรงเรียนไหนสบายกว่านี้ ไปไหนมาไหนได้สะดวก..." ครูหลายท่านในโรงเรียนได้กล่าวกับผู้วิจัยว่า "...ครูโรงเรียนอื่นสบายกว่านี้ จะไปไหนไม่ต้องลา มีธุระออกไปได้เลย ครูบางโรงเรียนเซ็นชื่อแล้วไปทำนา ครูบางโรงเรียนให้นักเรียนทำบนกระดานดำ แล้วครูไปอยู่ที่บ้านพักครู หมดชั่วโมงกลับมาตรวจโรงเรียนมางโรงเรียนทำอาหารกลางวัน วันวันวัน..." นอกจากนี้ผู้ปกครองนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ซึ่งเป็นครูที่โรงเรียนอื่น แต่อยู่ในกลุ่มโรงเรียนเดียวกัน ได้เล่าให้ผู้วิจัยฟังว่า "...ครูบางคนในโรงเรียนมีธุระบ่อย ทำธุระกิจส่วนตัว เช่น ซื้อปุ๋ย ซื้อยา ตกกล้า ทำนา..."

4.6 ความสัมพันธ์ระหว่างครู กับบุคคลอื่น

ความสัมพันธ์ระหว่างครู กับบุคคลอื่น ได้แก่ ความสัมพันธ์กับอาจารย์ใหญ่ เพื่อนครูด้วยกัน ผู้ปกครองและนักเรียน ในแง่ความสัมพันธ์กับอาจารย์ใหญ่มีความสัมพันธ์ค่อนข้างดี อาจารย์ใหญ่ยึดหลักบริหารที่เป็นประชาธิปไตย ครูทุกคนต้องรู้หน้าที่ ให้อิสระแก่ครูในการทำงาน ไม่เข้าไปก้าวก่ายในการทำงาน ถ้าครูคนใดมีปัญหา เช่น ดื่มเหล้า ขาดบ่อย ลาบ่อย จะเรียกครูมาเตือนเป็นการส่วนตัว ครูในโรงเรียนให้ความเคารพนับถือและเกรงใจ ครูในโรงเรียนได้กล่าวว่า "อาจารย์ใหญ่ ปกป้องลูกน้องดี ใครจะมาว่าดูลูกน้องไม่ได้ ในโรงเรียนมีครูติดเหล้า มีครูขาดบ่อย ลาบ่อย ก็ไม่ตำหนิให้เป็นที่ยึดเยื้อ แต่จะเรียกมาตักเตือนเป็นการส่วนตัว" จากการสังเกตของผู้วิจัยพบว่า ถ้าวันไหนอาจารย์ใหญ่อยู่โรงเรียน หรือ อยู่หน้าเสาธงหรือที่แถว ครูจะมาควบคุมแถวโดยพร้อมเพียงกัน ถ้าวันไหนอาจารย์ใหญ่ไม่อยู่จะมีเฉพาะครูเวร

สำหรับความสัมพันธ์กับเพื่อนครู จะมีความสัมพันธ์ค่อนข้างดีในระหว่างเพื่อนครูหญิง โดยเฉพาะอย่างยิ่งครูที่อยู่อาคารเดียวกันชั้นเดียวกัน กล่าวคือ ครู ประถมศึกษาปีที่ 1 กับครู ประถมศึกษาปีที่ 2 ครูประถมศึกษาปีที่ 3 กับ ครูประถมศึกษาปีที่ 4 ครูประถมศึกษาปีที่ 5 กับครูประถมศึกษาปีที่ 6 และครูที่เป็นเวรอาหารกลางวันเดียวกัน ครูในโรงเรียนจะมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เช่น แบ่งกันรับผิดชอบในการซื้ออาหารเพื่อนำมาประกอบอาหารกลางวัน ครูที่มีปัญหาด้านชีวิตส่วนตัวทำให้ขาดบ่อย ลาบ่อย ครูที่มีอายุก็จะให้คำปรึกษา และชี้แนะแนวทางให้ ครูมีกิจกรรมในกลุ่มย่อย เช่น รับประทานอาหารร่วมกันทั้งในโรงเรียน และที่ร้านอาหารหรือไปไหนมาไหนร่วมกัน เมื่อมีงานส่วนตัว เช่น ทำบุญ งานศพ ครูในโรงเรียนจะไปช่วยงานค่อนข้างมาก ส่วนครูชายไม่ค่อยมีความสัมพันธ์กับครูหญิง เพราะส่วนใหญ่มีหน้าที่บริหาร และพักอยู่คนละอาคาร มีครูชายคนหนึ่งอายุประมาณ 40 ปี ไม่เคยเข้าสังคม หรือร่วมกิจกรรมกับครูในโรงเรียนเลย ไม่ทักทาย ไม่พูดคุย อยู่อย่างโดดเดี่ยวในโรงเรียน ถึงเวลาสอนมาสอนพักก็เที่ยงกลับบ้าน เลิกโรงเรียนกลับบ้าน ไม่มีความกระตือรือร้นสอนไปวัน ๆ วันไหนเมาก็ไม่มาโรงเรียน

ในแง่ความสัมพันธ์กับชาวบ้านและผู้ปกครอง ครูในโรงเรียนค่อนข้างขาดในสิ่งนี้ เพราะโรงเรียนตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้าน ครูส่วนใหญ่พักในตัวเมือง ครูส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าไปสัมผัสใกล้ชิดกับชาวบ้าน และผู้ปกครองของนักเรียน ทำให้มองผู้ปกครองของนักเรียนในอีกแง่หนึ่ง ซึ่งอาจจะทำให้ครูเกิดความท้อแท้ในการที่จะอบรมสั่งสอนนักเรียน เช่น มองผู้

ปกครองว่าไม่ดูแลเอาใจใส่การบ้านลูก ไม่ส่งเสริมการเรียนของลูก ครูให้อะไรมาก็
ไม่เอามา ผู้ปกครองมีฐานะยากจนไม่ส่งลูกเรียนต่อ ครูระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ได้เขียน
ระบายนการที่นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 สอบได้คะแนนวิชาคณิตศาสตร์ต่ำว่า

"...ฐานะทางเศรษฐกิจของผู้ปกครองไม่ดี นักเรียนต้องช่วยผู้ปกครองทำมาหากินต้องตื่น
เช้าเข้ากินค่ำ ทำให้ไม่มีเวลาทำการบ้าน... ผู้ปกครองมีค่านิยมไม่ส่งลูกเรียนต่อ มุ่งให้หา
เงินช่วยครอบครัว จึงไม่สนับสนุนการเรียนของลูก..." และครูอีกหลายท่านก็กล่าวในทำนอง
เดียวกัน ส่วนครูที่พักในหมู่บ้าน และเป็นคนหมู่บ้านนี้ ได้คุยให้ผู้วิจัยฟังว่า "...รู้จักพ่อแม่ของ
นักเรียนเกือบทุกคน ถ้าบอกชื่อพ่อแม่จะนึกออกว่าเป็นลูกเต้าใคร นักเรียนคนใดลา พ่อแม่
ก็จะไปบอกครูที่บ้าน... ชาวบ้านส่วนใหญ่จะมีที่นา เป็นของตนเอง เข้าที่นา เขาก็มีน้อยมาก
ชาวบ้านมีฐานะพออยู่พอกิน ไม่ถึงกับยากจน ถ้าไปบอกเขาว่ายากจน เขาจะไม่พอใจ มีชาวบ้าน
บางส่วนที่ขายที่นาเพื่อเอาเงินก้อนไปทำงานที่ประเทศซาอุดีอาระเบีย นักเรียนที่มีปัญหา มักจะ
เกิดจากสภาพครอบครัวและสภาพจิตใจ คือพ่อแม่ไปทำงานที่อื่น แล้วปล่อยลูกไว้กับตา ยาย"
สำหรับชาวบ้านและผู้ปกครองให้ความเคารพนับถือครู และมองว่าครูมีลักษณะเป็น "เจ้านาย"
เมื่อผู้ปกครองมาหาครูจะนั่งกับพื้นพูดกับครูที่นั่งบนเก้าอี้ หรือเมื่อชาวบ้านมาขายของในโรงเรียน
เช่น ไข่ ปลา เห็ดฟาง ผัก จะนั่งกับพื้นและลดราคาให้ครูเป็นพิเศษ หรือเมื่อชาวบ้านมีงาน
ในหมู่บ้าน เช่น การแข่งขันการสวดสรวัดัญญา การแข่งเรือจะเชิญครูเป็นกรรมการตัดสิน
เมื่อมีกิจกรรมร่วมกันระหว่างครูกับผู้ปกครอง เช่น งานวันไหว้ครู งานวันเปิดภาคเรียน
ครูกับผู้ปกครองจะนั่งคนละซีกของอาคาร เอนกประสงค์

ในแง่ความสัมพันธ์กับนักเรียน ครูจำชื่อนักเรียนที่สอนได้ทุกคน ครูเรียกชื่อนักเรียน
ได้ถูกต้อง ครูมีความสัมพันธ์กับนักเรียนที่เรียนเก่งมากกว่านักเรียนที่เรียนอ่อนหรือเรียนปาน
กลาง นักเรียนที่เรียนเก่งในความคิดของครู คือ นักเรียนที่อ่านหนังสือคล่อง เขียนหนังสือสวย
คิดเลขและทำเลขเร็ว และถูกต้อง และสามารถตอบคำถามได้ถูก นักเรียนเก่งเหล่านี้จะถูกครู
ใช้ทำงานต่าง ๆ เป็นประจำ ได้แก่ จัดสถิตินักเรียนมาเรียน และนักเรียนขาดเรียน ชื่ออาหารที่
โรงอาหารให้ครู ติดต่อกับครูคนอื่น ๆ อ่านหนังสือให้เพื่อน ๆ อ่านตาม ออกไปเจलयหรือทำแบบ
ฝึกหัดให้เพื่อน ๆ ดู ออกไปจับบนกระดานดำให้เพื่อน ๆ ลอกตาม และเมื่อมีการสอบของกลุ่ม
โรงเรียน และอำเภอ นักเรียนเก่งเหล่านี้จะถูกจัดให้นั่งสอบคู่กับนักเรียนที่เรียนอ่อน ครูมักจะ
มองนักเรียนส่วนใหญ่ว่า สถิติปัญญาไม่ค่อยดี ไม่กระตือรือร้นในการเรียน ไม่เอาใจใส่ในการ

เรียน เรียนจบ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ก็ออกไปช่วยพ่อแม่ทำนา หรือทำงานรับจ้าง ครูในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 ได้ กล่าวว่า "...นักเรียนพวกนี้มองไม่เห็นอนาคตของตนเอง รู้แต่ว่าจะไปประถมศึกษาปีที่ 6 ไปก็ออกไปช่วยพ่อแม่ทำนา หรือไปขายแรงงาน นักเรียนไม่ชอบมาโรงเรียน ครูก็ต้องช่วยกันไปเรื่อย ๆ จาก ประถมศึกษาปีที่ 1 ถึง ประถมศึกษาปีที่ 6 นักเรียนที่เรียนต่อมีน้อยมาก..." ครูที่สอนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ได้พูดว่า "...สภาพของนักเรียนที่นี่ไม่น่าสอนให้เอาอะไรมาก็ไม่เอา มาบอกว่าไม่มีไม้พรวน ลืม ไม่เหมือนที่บ้านถึงแม้จะอยู่ไกลแต่พ่อแม่เขาเตรียมพรวนให้ลูกมากกว่านี้ ทำให้ครูไม่อยากสอน ไม่อยากให้นักเรียนได้ดี..." ครูอีกท่านระบุว่า "...ไม่อยากสอนเด็กพวกนี้ เพราะดื้อ ใจไม่สนใจ เรียนเอาแต่เล่น สอนไปก็ไม่ได้ดี ต้องให้ค่าเสียก่อน สอนพอผ่าน ๆ ไปจะได้หรือไม่ได้ ไม่สนใจ..."

5. นักเรียน

นักเรียนโรงเรียนบ้านดงเหล็ก มีจำนวนทั้งหมด 345 คน ประกอบด้วย นักเรียนหญิงจำนวน 157 คน นักเรียนชายจำนวน 188 คน ส่วนในด้านสภาพของนักเรียน นักเรียนโรงเรียนบ้านดงเหล็กมีลักษณะดังนี้

5.1 พื้นความรู้เดิม และความพร้อมทางวิชาการ นักเรียนที่มีพื้นความรู้เดิมดี คืออ่านหนังสือออก เขียนหนังสือได้ จะมีความพร้อมในการเรียนรู้บทเรียนใหม่ แต่นักเรียนเหล่านี้มีค่อนข้างน้อย นักเรียนส่วนใหญ่มีพื้นความรู้เดิมที่ไม่ค่อยดี ไม่มีความพร้อมที่จะเรียน เช่น นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีนักเรียนประมาณ 7 คน ที่อ่านหนังสือไม่ได้แม้จะให้ประสมทีละคำ ก็อ่านผิด และนักเรียนส่วนใหญ่ใช้วิธีประสมทีละคำถึงจะอ่านได้ (11 คน) การที่นักเรียนมีพื้นฐานทางภาษาที่ไม่ดีมีผลกระทบต่อการศึกษาในวิชาอื่น ๆ จากการสังเกต พบว่า นักเรียนสามารถบวกเลขได้ แต่ถ้าให้นักเรียนทำเลข โจทย์ปัญหาที่เกี่ยวกับการบวกเลขนักเรียนจะทำได้ สาเหตุเพราะอ่านโจทย์ปัญหาไม่ได้ และไม่เข้าใจโจทย์ปัญหา แม้แต่นักเรียนชั้น ประถมศึกษาปีที่ 5 ยังมีนักเรียนบางคนที่ยังอ่านหนังสือไม่ได้ต้องค่อย ๆ สะกดทีละคำ ผู้วิจัยได้พูดคุยกับครูพบว่า การที่ครูให้นักเรียนเลื่อนชั้นโดย ที่นักเรียนยังไม่มีความพร้อม สาเหตุที่สำคัญ คือ ต้องการให้นักเรียนจบภายในกำหนด นักเรียนกลุ่มนี้ เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จะออกไปประกอบอาชีพ และสาเหตุอีกประการหนึ่งก็คือ ครูผู้สอนคิดว่าเมื่อนักเรียน เรียนในชั้นเรียนที่สูงขึ้น นักเรียนจะมีความพร้อมมากขึ้น

5.2 ความพร้อมในด้านอุปกรณ์การเรียนการสอน ระยะเปิดปีการศึกษา

ใหม่จะมีปัญหา ในเรื่องหนังสือเรียน เพราะมีหนังสือบางเล่มขาดแคลน เช่น หนังสือคณิตศาสตร์ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 มีจำนวนไม่เพียงพอกับนักเรียน นักเรียนส่วนใหญ่จะมีความพร้อมด้านอุปกรณ์การเรียน เพราะนักเรียนบางส่วนใช้หนังสือเก่าของพี่ ๆ นักเรียนส่วนใหญ่จะซื้อเฉพาะสมุด ดินสอ ไม้บรรทัด ยางลบ มีดเหลาดินสอ แต่เมื่อเปิดเรียนไประยะหนึ่ง นักเรียนจะขาดไม้บรรทัด ยางลบ มีดเหลาดินสอ เพราะสิ่งของเหล่านี้สูญหายและแตกหัก ผู้ปกครองไม่อยากซื้อให้ ดังนั้นเมื่อเรียนไประยะหนึ่ง นักเรียนจะวิ่งยืมสิ่งของเหล่านี้กับเพื่อน ๆ ที่มี นักเรียนมักจะไม่เหลาดินสอมาจากบ้าน เมื่อถึงเวลาเรียนคาบแรกนักเรียนจะวิ่งเหลาดินสอ หลังจากนั้น ส่วนความพร้อมในด้านอุปกรณ์ที่นักเรียนต้องนำมาใช้ในการทำกิจกรรม เช่น งานประดิษฐ์ งานแกะสลัก การทำอาหาร มักจะมีปัญหา ผู้ปกครองนักเรียนมักจะบ่นว่า ต้องนำอุปกรณ์ต่าง ๆ มาโรงเรียนบ่อยครั้ง สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยหนึ่งที่ครูมองว่า ผู้ปกครองนักเรียนไม่สนับสนุนการเรียนของลูก นักเรียนมักจะบอกผู้ปกครองว่า ครูให้นำสิ่งเหล่านี้ไปโรงเรียน แต่นำไปทำอะไรเพื่ออะไรผู้ปกครองไม่ทราบ

5.3 ความตั้งใจในการเรียน และทัศนคติต่อโรงเรียน ถ้ามองพฤติกรรม

การนั่งเรียนของนักเรียน นักเรียนตั้งใจเรียนเพราะครูจะใช้วิธีการดูว่ากล่าวและลงโทษนักเรียน แต่จากการพูดคุยกับนักเรียน พบว่า นักเรียนมาโรงเรียนเพราะมีเพื่อนเล่น ไม่ต้องทำงานที่บ้าน เช่น ออกไปเลี้ยงวัว เลี้ยงควาย ดูแลน้อง ดังนั้นพฤติกรรมของนักเรียนก่อนเข้าเรียน และช่วงพักเที่ยงก็คือการวิ่งเล่น และการเล่นกับเพื่อน ๆ ในช่วงที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาไม่เคยพบนักเรียนนั่งอ่านหนังสือ ถึงแม้นักเรียนจะทราบว่า จะมีการสอบของกลุ่มโรงเรียน หรือสอบประจำภาคเรียน นักเรียนมีความสนใจและอยากเรียนในวิชาที่เป็นกิจกรรม เช่น ศิลปะ พลศึกษา เพราะนักเรียนได้แสดงออก นักเรียนได้เปลี่ยนอริยบท มีอิสระที่จะทำตามสบาย นักเรียนไม่ต้องนั่งอยู่กับที่และฟังครูสอน หรือทำงานตามที่ครูสั่ง แต่สิ่งเหล่านี้มีน้อยมากในโรงเรียน โรงเรียนให้ความสำคัญของกลุ่มวิชาหลัก คือ กลุ่มทักษะกลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต และเน้นในด้านเนื้อหาวิชา

ในสภาพที่เป็นจริง นักเรียนไม่ค่อยสนใจเรียน นักเรียนมองไม่เห็นประโยชน์ที่ได้จากการเรียน มองไม่เห็นประโยชน์ที่จะนำความรู้ที่ได้จากโรงเรียนไปใช้ในการประกอบอาชีพ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง วิชาเกษตร นักเรียนไม่เคยได้ปฏิบัติจริงตามความรู้ที่เรียน นักเรียนกลับมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อวิชาเกษตร นักเรียนยังมองการเรียนเพื่อการเรียนต่อ มากกว่าการ

นำความรู้ไปใช้ในการประกอบอาชีพ นักเรียนส่วนใหญ่จะทราบว่าไม่ได้เรียนต่อในระดับชั้นมัธยมศึกษา เนื่องจากผู้ปกครองได้บอกนักเรียนว่า เมื่อจบชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 แล้ว จะให้ออกโรงเรียนมาช่วยงาน เช่น เลี้ยงวัวเลี้ยงควาย ทำนา หรือไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือลงทะเล และนักเรียนเองไม่อยากจะเรียนต่อ สาเหตุประการหนึ่งก็คือ นักเรียนมีทัศนคติไม่ต่อครูบางคนในโรงเรียน เช่น วิชาเกษตร วิชาคณิตศาสตร์เป็นวิชาที่นักเรียนเกือบทุกคนเบื่อหน่าย ไม่ชอบ เพราะวิชานี้จืดจาง ครูดูด่านักเรียน นักเรียนได้เขียนระบาย ให้ครูประจำชั้นได้รับทราบ เช่น "...ไม่ชอบวิชาเกษตรมากที่สุด เพราะจืดเต็มกระดานครูด่าเก่ง ดีเก่ง..."

"...ไม่ชอบวิชาเลข เพราะครูใจไม่ดี โหด เลว และเวลาด่าจะออกพ้อออกแม่..."

"...ไม่ชอบวิชาเลข เพราะคุณครูดูมาก ทำใจได้ผมเป็นนักเรียนต้องเรียน..." นอกจากนี้ นักเรียนไม่ค่อยสนิทสนมกับครู กลัวครู ไม่พยายามเข้าใกล้ครู

5.4 การมาโรงเรียนและการขาดเรียน นักเรียนส่วนใหญ่จะมาถึงโรงเรียนประมาณ 07.50 น. การมาโรงเรียนจะเดินมาเป็นกลุ่ม ๆ นักเรียนส่วนใหญ่สวมรองเท้าแตะ ห่อข้าวซึ่งเป็นข้าวเหนียวมาโรงเรียน ส่วนมากใส่ถุงพลาสติกมีกับข้าวเป็นของแห้ง เช่น เนื้อ ไข่ ปลาแห้ง ไข่กรอก น้ำพริก ซึ่งจะห่อรวมกันใส่ในกระเป๋านักเรียน หรือถุงเรียนหรือใส่ในกระเป๋ากางเกง การห่อข้าวใส่ถุงพลาสติกสะดวก เพราะเมื่อรับประทานเสร็จก็ทิ้งได้เลย นักเรียนจะมีเงินมาโรงเรียนประมาณ 1-2 บาท สำหรับซื้อขนม และอาหารกลางวันของโรงเรียนซึ่งขายจานละ 1 บาท อาหารที่นักเรียนซื้อรับประทานกันมากคือ ส้มตำ ซึ่งเป็นอาหารหลัก มีทุกวันในรายการอาหาร

การขาดเรียนของนักเรียนมีหลายสาเหตุ ที่สำคัญคือ การมีงานทำบุญ ในหมู่บ้าน เช่น งานเข้าพรรษา ออกพรรษา นักเรียนจะขาดเรียนเกือบทั้งโรงเรียน สาเหตุรองลงมาคือ ฝนตกหนัก นักเรียนไปดูภาพยนตร์ลूमผ้าซึ่งเก็บเงินเด็กคนละ 1 บาท และเกิดจากสาเหตุทางครอบครัวที่ต้องการใช้แรงงาน เช่น ในชั้นประถมศึกษาปีที่ 2 นักเรียนบางคนขาดเรียนเพราะต้องไปเลี้ยงควาย ต้องดูแลยายที่ป่วย

5.5 การทำการบ้าน นักเรียนไม่ชอบทำการบ้านและจะบอกกับผู้ปกครองว่าไม่มีการบ้าน สาเหตุที่ไม่ทำการบ้านเพราะส่วนใหญ่ทำไม่ได้ และไม่ทราบว่าจะถามใคร ไม่มีผู้ใหญ่คอยสอนหรือแนะ เพราะผู้ปกครองไม่มีเวลา และผู้ปกครองบางคนไม่มีความรู้ที่จะแนะนำ การบ้านลูกได้ นักเรียนบางส่วนไม่ทำการบ้านเพราะมัวแต่เล่นหรือดูโทรทัศน์ ไม่มีใครคอย

เดือน การไม่ทำการบ้านของนักเรียน เป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้ครูมองว่าผู้ปกครองไม่สนใจ ไม่ดูแล และเอาใจใส่การเรียนของลูก จนกระทั่งบางครั้งครูไม่ยอมให้การบ้าน

6. การนิเทศและการติดตามผล

ในปี พ.ศ.2524 คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ได้จัดทำระเบียบ และแนวปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการ ว่าด้วยศึกษานิเทศก์ สังกัดสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.2524 อันมีแนวปฏิบัติโดยละเอียดถึงระดับกลุ่มโรงเรียนและโรงเรียน สอดคล้องกับหลักการและเนื้อหาของหลักสูตรใหม่ สำนักงานการประถมศึกษาอำเภอ (สปอ.) ต้นสังกัดของโรงเรียนที่ผู้วิจัย เข้าไปศึกษา ได้จัดทำคู่มือประถมศึกษาชั้น โดยระบุ มาตรการและเกณฑ์ขั้นต่ำ การนิเทศ และการติดตามผล เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ของผู้บริหาร ระดับต่าง ๆ แต่ในทางปฏิบัติประสิทธิภาพในการนิเทศและติดตามผลมีน้อยมาก ข้อมูลเชิงประจักษ์ ที่ได้จากโรงเรียน พบว่า การนิเทศไม่เป็นไปตามวัตถุประสงค์ การนิเทศและการติดตามผล ไม่สม่ำเสมอ การนิเทศและการติดตามผลเน้นหลักฐานการปฏิบัติ ในส่วนของ การนิเทศและการติดตามผลของระดับจังหวัดและระดับอำเภอ มีศึกษานิเทศก์ (คน.) ระดับอำเภอเป็นผู้ดูแล การนิเทศระดับจังหวัดไม่มี ส่วนการนิเทศระดับอำเภอมีเพียง 2 ครั้ง ศึกษานิเทศก์ให้ เหตุผลว่า ศึกษานิเทศก์มีจำนวนน้อย แต่มีโรงเรียนที่ต้องรับผิดชอบมาก และต้องมีภาระหน้าที่อื่น ๆ ที่สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาอำเภอ ทำให้ไม่มีเวลาที่จะมาให้การนิเทศ และติดตามผล แต่ได้พยายามให้หน้าที่เหล่านี้อยู่ที่คณะกรรมการกลุ่มโรงเรียน ซึ่งมีศึกษานิเทศก์เป็น คณะกรรมการร่วมอยู่ด้วย ในส่วนของการนิเทศและการติดตามผลของกลุ่มโรงเรียน ในทางปฏิบัติ คณะกรรมการกลุ่มโรงเรียนมีการนิเทศและติดตามผลภาคเรียนละ 2 ครั้ง พร้อมกับการ ตรวจสอบคุณภาพของกลุ่มโรงเรียน ในการนิเทศและการติดตามผล ประธานกลุ่มโรงเรียน จะตรวจงานธุรการประจำชั้น และงานพิเศษของครูว่า มีครบถ้วนและเป็นปัจจุบันหรือไม่ ไม่มี การนิเทศด้านการเรียนการสอน และไม่ได้ติดตามว่าสิ่งที่ครูบันทึกไว้ นั้นมีการปฏิบัติจริงหรือไม่ ในการนิเทศและติดตามผลจะบอกล่วงหน้า ดังนั้นผลการประเมินการนิเทศและติดตามผลจึงมีประสิทธิผลเกือบ 100 เปอร์เซ็นต์ และในส่วนของ การนิเทศและการติดตามผล ของโรงเรียน เนื่องจากผู้บริหารโรงเรียน คือ อาจารย์ใหญ่ ใช้หลักประชาธิปไตยในการบริหาร ครูทุกคนต้องรู้หน้าที่ อาจารย์ใหญ่ให้อิสระในการทำงาน ไม่ก้าวก่ายทำงานของคณะครู การนิเทศและติดตามผลมีลักษณะเป็นการตรวจงาน และเห็นชื่อกำกับงานธุรการประจำชั้น และ

งานพิเศษของครู ซึ่งคณะครูจะนำไปให้ตรวจตามตารางกำหนดส่ง เช่น บันทึกการสอน ส่งทุกวันแรกของสัปดาห์ บันทึกการซ่อมเสริม ส่งวันสุดท้ายของสัปดาห์ ในการตรวจไม่มีการแก้ไข ส่วนการนิเทศด้านการเรียนการสอนในชั้นเรียนมีน้อยมาก

สรุป

ชุมชนที่อยู่ในเขตบริการของโรงเรียนมี 5 หมู่บ้าน ประชากร 2,715 คน ประมาณร้อยละ 70 ของประชากรเหล่านี้มีอาชีพการเกษตร ร้อยละ 20 มีอาชีพรับจ้าง ประชากรส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจปานกลาง ชุมชนและผู้ปกครองนักเรียนมีบทบาทต่อโรงเรียนน้อยมาก ผู้ปกครองประมาณร้อยละ 80 ไม่สนับสนุนให้บุตรหลานศึกษาต่อหลังการศึกษาระดับประถม และส่วนใหญ่ไม่ได้สนใจและไม่ได้เอาใจใส่ต่อการเรียนของบุตรหลาน

โรงเรียนที่ผู้วิจัยเข้าไปศึกษาตั้งอยู่ห่างจากหมู่บ้านซึ่งเป็นเขตบริการประมาณ 600 เมตร เป็นโรงเรียนขนาดกลาง มีอาคารเรียน 3 หลัง อาคารเอนกประสงค์ 1 หลัง มีสวนหย่อมและมีโรงอาหารแยกต่างหากจากอาคารเรียน เปิดสอนตั้งแต่ชั้นเด็กเล็กถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีนักเรียน 345 คน ครู 24 คน อัตราส่วนครูต่อนักเรียน คือ 1 : 14.4 ครูร้อยละ 62.5 จบการศึกษาระดับปริญญาตรี ครูในโรงเรียนได้ผ่านการอบรมการวัดและประเมินผลการเรียน และมีความรู้ในหลักการวัดและประเมินผลของโรงเรียน เนื่องจากเคยปฏิบัติและได้รับการตรวจสอบจากผู้บริหารโรงเรียน และประชาชนกลุ่มมาแล้ว

เมื่อพิจารณาภารกิจของครูในโรงเรียนก็พบว่า นอกจากครูจะมีความรับผิดชอบในการสอน ซึ่งโดยเฉลี่ยประมาณคนละ 20 ชั่วโมงต่อสัปดาห์แล้ว ครูยังต้องรับผิดชอบงานอื่น ๆ อีก เช่น เป็นเวรอาหารกลางวัน เป็นครูเวรประจำวัน ทำหน้าที่สหการ อนามัย โรงเรียน เป็นต้น ซึ่งการงานดังกล่าวครูกำลังรู้สึกว่ามีการกิจที่ต้องปฏิบัติงานในโรงเรียนตลอดเวลา และมีขวัญกำลังใจในการปฏิบัติงานที่ไม่ค่อยดีนัก ครูรู้สึกว่าไม่มีอิสระในการปฏิบัติงาน อย่างไรก็ตาม เมื่อพิจารณาในรูปของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในกลุ่มครูด้วยกันหรือกับผู้บริหารก็มีส่วนมากมีความสัมพันธ์กันดี อย่างไรก็ตามสำหรับความสัมพันธ์ระหว่างครูกับชาวบ้านและผู้ปกครองนั้นนับว่ามีค่อนข้างน้อย

สภาพภายในห้องเรียนของโรงเรียนโดยทั่วไปอยู่ในเกณฑ์ดี เมื่อเทียบกับโรงเรียนระดับเดียวกัน ภายในห้องมีแสงสว่าง อากาศถ่ายเทดี รอบ ๆ บริเวณเป็นทุ่งนา มีอุปกรณ์ที่จำเป็นเช่น โต๊ะ เก้าอี้ เพียงพอสำหรับนักเรียน ภายในห้องเรียนมีมุมหนังสืออ่านเล่น และเมื่อเวลาเรียนก็ไม่มีเสียงยวดยานพาหนะรบกวนการเรียน

สำหรับผู้เรียนในแต่ละชั้นเรียนนั้นมีนักเรียนจำนวนน้อยที่มีพื้นฐานการเรียนดี และพร้อมที่จะเรียน เท่าที่ผู้วิจัยสังเกตพบ นักเรียนส่วนใหญ่ไม่ค่อยสนใจเรียนเนื่องจากขาดแรงจูงใจและไม่มีเป้าหมายที่ศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา

เพื่อควบคุมคุณภาพการเรียนการสอน ก็ได้มีระบบการนิเทศและติดตามผลในโรงเรียน โดยมีการนิเทศจากคณะกรรมการหลายระดับ มีตั้งแต่ระดับจังหวัด ระดับอำเภอ ระดับกลุ่มโรงเรียน และระดับในโรงเรียน แต่การนิเทศและติดตามผลไม่ได้กระทำอย่างสม่ำเสมอและไม่กระทำอย่างต่อเนื่อง การนิเทศและการติดตามผลมีลักษณะเป็นการตรวจสอบว่าครูได้ปฏิบัติหน้าที่ครบถ้วนหรือไม่ โดยไม่มีการนิเทศการสอนในชั้นเรียน

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย